

Keresztény/Keresztény Akadémia 2016/17. tanév, 5. előadás

Isaszeg, Falumúzeum (Madách u. 15.)

2017. január 20. péntek, 18 óra

Dr. Issekutz Sarolta: Az örmény katolikusság Erdélyben és Magyarországon

A hagyomány szerint 1672-ben érkezett a magyarörmények első nagyobb csoportja Erdélybe, befogadást kérve Moldva és Lengyelország felől. Apafi Mihály fejedelem jó szívvel fogadta a dolgos népet: letelepítette őket. Főként marhatenyészéssel, tímár kézművességgel és kereskedéssel foglalkoztak. Már az Apafiaktól kaptak kiváltságokat, amelyeket később más uralkodók kiterjesztettek. 1712-ben megalapították Szamosújvárt az „örmény metropolist”, amely az egyetlen, terv alapján épült város lett Erdélyben.

Eredeti vallásuk szerint az *örmény apostoli egyházhoz* – a világ első államvallássá vált keresztény egyházhoz – tartoztak. Kezdetben magánházaknál, később bérelt fakápolnáknál végezték a liturgiájukat. A 17. század végén Szebelébi Bertalan kézdiszentléleki plébános és püspöki helynök két kápolnában engedélyezte a saját rítusú istentiszteleteik tartását.

Az évszázad utolsó évtizedeiben – hathatós szentszéki, magyar katolikus egyházi és Habsburg udvari támogatással –, a *rekatolizáció* nagy lendületet vett az ortodox erdélyi románok és a felső-magyarországi rutének körében. Az erdélyi örmények Lembergben 1681-ben deklarálták az uniót, elismerve a pápa primátusát. A folyamatot *Oxendius Virziresco* missziós unitus örmény pap vitte végig sikeresen 1709-ig.

Az általa alapított és felépített Szamosújvár mellett Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Csíkszépvíz kanonizálódott örmény kolóniaként, amely nem csupán az örmények nagyobb számának, hanem mindenekelőtt az *örmény katolikus egyház* húzóerejének köszönhető. Ott építették fel első, szerényebb kőtemplomaikat, majd monumentális szentegyházaikat. Építészetiileg a helyi hagyományba igyekeztek beilleszkedni, a szamosújvári Salamon-templom például a vidék késő gótikus falusi templomainak alaprajzát követi. Az erzsébetvárosiak első templomukat a Szentháromság tiszteletére építették, ahová rövidesen mechitarista szerzetesek is érkeztek. A ma is álló hatalmas Istenházát 1766-91 között emelték, védőszentje Árpád-házi Szent Erzsébet. Mellette még kilenc kápolna és templom épült a városban a hívek adakozásából.

Virziresco apostoli helynök, majd püspök Szamosújváron nemcsak a lelkeket gondozta, hanem kialakította a sajátos örmény barokk városképet a kereskedő polgárság számára, amely stílus a környék városi és nemesi hagyományaiba is illeszkedett. A Rákóczi-szabadságharc alatt a protestáns rendek által kiutasított Illyés András püspök felkérésére ellátta a latin hívek gondozását is: papokat szentelt, harangokat áldott meg, házassági ügyekben bíraskodott, főpapi infuláns miséket végzett, szent olajokat szentelt.

A magyar közjog a betelepítés után egy évszázadig különleges jogállású idegenekként kezelte az örményeket, de 1776-ban sor került a *jogi integrációjukra* is: ekkortól fogva betölthettek közhivatalokat, nemesekké is válhattak, ezáltal jogaik és kötelességeik megegyeztek az államalkotó többségével. Megnyílván ez által előtűnt a *társadalmi és térbeli mobilitás*, a *földbirtokszerzés* lehetősége is (pl. a Bánságban), szétszóródtak az országban, újabb *közigazgatási, értelmiségi pályákra kerülhettek* s értek el rendkívüli sikereket. A vallási uniójuk s az utóbb említett emancipációjuk és migrációjuk a Kárpát-medencében igen ritka *politikai és társadalmi integrációt* eredményezett. Orbán Balázs szavaival élve, „*nem éltek vissza soha új hazájuk vendégszeretetével, amely őket legnehezebb üldöztetések korában befogadta. Ezen életrevaló nemzetközösség átértézte, mivel tartoznak a hazának és méltónak bizonyult arra, hogy mint magyarörmény e nemzet fiai közé számítson*”.

A haza építményéhez a *honvédelem* (pl. három '48-as honvédtábornok, Pongrátz Gergely), a *közigazgatás*, a *politika* (miniszterelnökök, miniszterek, államtitkárok, országgyűlési képviselők), a *tudomány* (egyetemi professzorok, orvosok, régészek), a *művészetek* (Hollósy Simon, Barcsay Jenő, Kacsóh Pongrác, Agárdi Gábor, Jankovics Marcell, Gross Arnold), az *irodalom* (Csiki Gergely, a Lászlóffy-testvérek, Alexa Károly), a *sport* (Vákár Lajos, Zakariás József) terén és más hivatásokban egyaránt kimagasló a hozzájárulásuk.

Budapesten 1997-ben Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület alakult, periodikát jelentetnek meg, amely az idén már a 21. évfolyamába lépett. Színvonalas genealógiai, család, egyház- és helytörténeti, művészeti köteteket adnak ki, konferenciákat, előadásokat, programokat, kiállításokat, nemzetismereti tanulmányi versenyt rendeznek: újraélik, tartalommal töltik meg az ezer szállal e hazához kötődő örmény önazonosságukat. Mindeközben hatnak a „kis őshaza”, Erdély maradék örménymagyarjaira is, nem csupán eszmeileg és érzelmileg, hanem nagyon konkrét együttműködéssel, segítségnyújtással, mecenatúrával az ott folyó egyesületek örökségmentő munkálataihoz.

Dr. Issekutz Sarolta e közösségi reneszánsz meghatározó alakja nemcsak egyesületi vezetőként, hanem mint kerületi és fővárosi örmény nemzetiségi önkormányzati elnök, kiadványok, újság szerkesztője, tanácskozásk, rendezvények, országos és határainkon átnyúló programok szervezője. Többek között a budai örmény katolikus egyházközség egyik világi vezetője is – megtisztelő Akadémiánk számára, hogy Elnök asszony e minőségében megismerteti hallgatóinkat e keresztény vallásról és egyházzal mindazzal, ami a legtöbbünk ismeretanyagából hiányzik, ám fontos tudnunk róla.

Dr. Székely András Bertalan

A Keresztény/Keresztyén Akadémia programjai a Kereszténydemokrata Néppárt Pest Megyei Szervezete támogatásával valósulnak meg. Hálásan köszönjük a kezdeményezésünk mellé állásukat.

**Következő – a Tóth Árpád Nemzeti Társaskörrel közös – alkalmunkon,
február 17-én 18 órakor Bácsfainé dr. Héviz Józsa ad elő
„Egyházi és nemzetiségi autonómiák a történelmi Magyarországon” címmel.
Szeretettel várunk minden jó szándékú érdeklődőt!**